

АРАДУДАЙ СТАЛИНСКА ХАНИ БАРИСАНАЙ ТУГ ДОРО

Манай республикын ажлашда мүнөө жөдэй ижилни 4-ээ өөрчлөө Бурят-Монголой Автономно Советск Социалистическ Республикын тогтон мандаан 25 жэлэй алдарт ойи Удэрнэ тэмдэгтэй байла. Энэ хадаа советск оройон бүхн аравуудай сугтаа нэгэн зориго тээш-коммунизмыг байгуулалта тээш өрмөхөөр ява манай республикын худамаршадэй, колхознигуудай ба итгэлтгэригчнн тон ехэ хайндэр мүн байла. Республикын ойи хайндэр болбо 25 жэл соо ленинско-сталинск национальн политикые бөөлүгдэн ашаар, ажалын ба культура байгуулалтын бүхн хайбарниуд дээр туйлагдан ахтар ехэ амжалтанууныгмилн каража үзэе үдэр мүн болохо юм.

Агууека Россияск Федераци дотор 25 жэл соо автономно оройоо зуура социалистическ Бурят-Монгол орон бөлшөө советск партини, советск правительствын ба аравуудай вождь нүхэр Сталинэй өөршн хугалбар дээр героническ орой аравай ахалтүгэй ашаралта хайхан туналамжын ашаар, коммунизмын гэгээн ашар хал зам халгана оройон ба гурбан ашар ехэ соо даатга засагай хатуу шагта даралтаа байгалайгаа хойшоолуудые эсэргэц халгажа шалахан байла.

Октябрьск социалистическ революци хүртэр бурят-монгол арав Россияск пионерни бусад аравууд шэнги адли «индоредепутат» гэжэ нэрлэгдэ, хаалий клионизаторниуд ба бурят ноёд башуулай (ламшан, бөөд, ноют, нидарганууд ба бусад) хөөрөгдөр даралта дээр явахан байла. Угэсхэлэн хөөрөгдөр, харанхын муухай, байгалта доржолотго, сошмална үбөрүүтэй, хүнээ хэсүү адал, политикые өрхөгчү байла — ад болбо бурят-монгол аравай урландай харатрама мугуудай байдалые тошоо тэдн харуула.

Агууека Октябрьск социалистическ революци болбо дарлагдани бүхн аравуудта, тэрэнэй тооло бурят-монгол аравта дүүрэн эрх сүлээ асархан ба аравуудай хоорондын үбөө хөрөнүчтэ хубаагдан үндэжэ байгаг помештигчн ба буржуаарай илгээгэтэ засагыг унаганай байла. «... Октябрьск революци болбо нэгэ социолоог национальн дарлагтын гэгээнүдэе дабе сохижэ, аравуудай хоорондын хуушанай харилсаануудые урбулган тэнхэлхөн ба хуушанай национальн үбөө хөрөнүдэе өлбөн хилдэжэ, аравуудай хани барисанай зам харгыг сөблөрлөн хани юм...» гэжэ нүхэр Сталин ээл хэлээн байла.

Мүнөө советск Бурят-Монгол оройон автономни 25 жэлэй ойи урта төсө, манай республикын амжалт болбо ажалын ба культура байгуулалтын фронтнууд дээр ашаралта тэмдэгтэй ба ажал хүдэмэригчнн дүнгүүдэе татажа байна гэшэ. Бурят-монгол аравай түүхэ, мүн манай агууека советск Эхэ оройон бүхн аравуудай түүхэе туйлагдан гайхамжа туйлагтануудай нэгэн гэгээн, Советсүүдэй засагай түлээ хамтын төмсөлэй дундуур түрбөн, социализмыг байгуулхын түлээ хамтын ажал хүдэмэригчнн байгуулагдан, Советск Союзай зүгтөө фашистска Германияд эсэргүүцэ эсгэ оройоо хамгаалхын агууека дайны хугацаа манай дундуур шэрэгдэн ба манай орой дотор коммунизмыг байгуулхын түлээ айлай нүүдэй өбтэй шагта төмсөл соо бүри бүхжээн аравуудай хоорондын «бэршөгчү хани барисан мүн болоно.

Советск национальн үбөршн энэ түүхэтэ амжалта ба тэрэнэй удхашанар тухай нүхэр Сталин нигэж хэлээн байла гэбэл: «СССР-эй аравуудай хоорондох хани барисан болбо ехэ ба горьтой дайшаламта мүн. Ушарын энэ хани барисанай байгаа сагта манай оройон аравууд өрө сүлгэтэй ба илгээшанай байла юм. Энэ хани барисанай оройоо байгаа сагта манда дотоониншыг, галадэвшин дэбсэд аюулай бөөш». Манай дөвшин энэ гениальн Угэсүүтэ гитлеровшүүтэ эсэргүүцээр эсгэ оройоо хамгаалхын агууека дайны хугацаа хүшэр жэлүүд соо дүүрэн хүсэтгөөр бая халхн багалагдан байла юм. Советск Союзай аравууд Ленин-Сталинэй партини урларал агууека орой аравд тейрон нягта жалсажа, өөршнөө илгэ хайхан Эхэ оройн хамгаалан оройон ба фашисмыг дүүрэнэр ялажа гаралан байш.

Советск Союзай аравуудай хани барисан болбо большевистск партини сөсэмэргэн ленинско-сталинск национальн политикын аша тун мүн. Энэ хани барисанай гол пионерниүд хадаа бүхн халта засагай тэмсэжэ байлан жэлүүдэй ехэ Ленин ба Сталинэй гениальн дөшөгшүүтэ дотор науца өбөөр өсөөгдөн байла.

Бурят-Монголой Автономно Социалистическ Республикын ашар тогтоонхой хойшо ажалын ба культура зүгэлтгэн аравуудай сталинск хани барисанай энэ агууека туг дээр ажаа оройон юм. Бурят-Монгол оройон аравуудай энэ хани барисан болбо советск революцини гаралай ба илгээн сэг хүртөө өөршнөө гүрэнэй үбөршн хуушанай байла юм. Хуушанай хамгаалар, Октябрьск социалистическ революци хамта түүрүүшээр Россияд централизи дээршүүтэ шалахан байла.

Төрө Угэсн, манай энгэр, Сибирята ба Алас Дундад советсүүдэй засагыг байгуулхын түлээ — колхознуудыг, семелосовуудыг ба хари гүрэнэй булмтаргалтадыг бутта сохиын түлээ, партизанск дайн ажаа байгаа бэлэй. Энэ нагын ехэ төмсэжэ бурят-монголшүүдэй түрүү хубүүд ба басагадууд оройон алдарт партизануудай хугалбар дээр, бусад аравуудай сугтаа мүн мурөө халсалсан төмсэжэ, манай Эхэ оройн дотоонин контр-революци ба галадэвшн интервеншнээ сүлгөөлөн Улаан Армиин урдааа утган өмжө байгаа юм. Оройон дөрбөө Улаан Арми партизанск оройуудай агилтэй дэмжэлгэд түшгээн 1922 оной Зүүн зүг хэрэсн бүхн советск террорторни сагаангардсүүд ба японск болон бусад харн гүрэнэй интервеншүүдөө сүлгөөлөн байла юм.

Байгалтай Умөн ба Алас-Дунда зүгтэ үрэг сагаангардсүүдөө ба харин интервеншүүдөө бутасохинхой ашаар Бурят-Монгол орой советск боложо, Россияск Федерацини составта оролсобо. 1923 оной хабар нүхэр Сталинэй Угэсээр ашаран ВЦИК-гэй тогтоолоор Сибирин ба Алас-Дурын бурят-монголшүүдэй автономно областнууд Автономно Советск Социалистическ Республикн болон чогатүүсгөдөн байла. Энэ хадаа бурят-монгол аравай ажабайдалай ахтар ехэ үнүхтэ ушарын мүн болоно юм.

Энэ сагтаа хойшо бурят-монгол аравай түүхын алдарт хуушан нөөгдэжэ, тэрэнэй экономикын ба формоороо национальн, удхаараа, социалистическ культурын бүхн талын дэбжэлтэ өхлөөн байла. Россияск Федерацини ба агууека Советск Союзай ахалтүгэй өбтэй нэгэн бүхэ дотор бурят-монгол арав өөршнөө түрэл ала болохо орой аравай үбөршн ажалын ба культура байгуулалтын бүхн талаар сэхэ туналамжа ба хүтэлбэри — улам үзэм хэсэр ажаа байла ба ажаа байла.

Бурят-Монгол АССР-эй оройон энэ 25 жэлэй турша соо индустриализацин талаар ахтар ехэ амжалтанууд туйлагла. Хэрбээ республикын анха байгуулагдана Угэс (1923 оной) манай республикын (мүнөөшн хилэ доторхи) бүхн территория дээр хамта дээрэ минл 15 гар хархалагтай предпритиинүүд байла. Тэрэнэе жал соогоо 828 хүдэмэригчнн ажаллаг ба жал соогоо 2.482 мянган түүхэнэй валова продукци гаргалга байгаа хаа, харн сталинск табыжалануудыг бөөлүгдэн ашаар манай республикын ажаүйлбэриг 1948 оной өгидэ мүнөө үеын болбоон техник ба тухээрэлтгөнүүдээр зобогчүүдэлээн хэсэр аравд тоо томо предпритиинүүдэй болоно байла. Тэгшэй тооло бүхэсоюзна удхашанартай пароволо-бүтээлгэн завод, Зэдын комбинат, механизированн шэлэй завод, шуудуу нүүрхөнэй уурхайнууд, мелькомбинат, сэмбнэ фабрика ба бусад оролсоно. Мүнөө Угэс манай республика соо ажаүйлбэриг ба транспортн 300-гад шахуу предпритиинүүд худамэригчнн байла ба тэдээр гарсалан 1947 он соо 200 миллионөө нөөшэ тухэрэй ад бараа бүтээн гаргалан байла юм. Тинмээ, республикын оройон 25 жэл соо ажаүйлбэриг предпритиинүүдэй тоо 20 дахин өлшөржэ, 80 дахин үзүү ехэ продукци бүтээн гаргалга болонхой.

Ажаүйлбэригнн хүгэлтын нмэ үзгэдэ хуулагууд ег ургалатай хамта манай республикын хүдэ ажалын тон хэсэр хүжээн байла. Хэрбээ республикын анха тогтохо Угэс хүдэ зөвэй минл 0,2 процентн колхоз болон нөггөдөн ба үлгэшн нөлхөн хубын нүүдэл ба хахн үнүүд байгалтай үмсын барта бурый ажалнууд байла, ажалла тоныг бүүдүгн зобогчээр хэдэ ба өөршнөө республикын адал зонин хамгаа оройоншын шалахуудэй продукци гаргалга байла харн мүнөө тавагалай 99,8 процентн коллективизациланган байла. Тинмээ манай республика дотор коллективизацин хадаа гол түлээ 1929 оной дүүрэгдэн байла. Манай колхозууд ба совхозууд түрүү техникээр зобогчүүдэлгэншэй. Советск индустри дөвшинг шуудла хөөрөгчү мүнөөшн машиннууд ба зобогчүүдээр хамгаатар байла ба хангажа байла. Хүдэ ажалын үйлбэрлөөтэ өрөөлхөө ба агрономин адал шнээ туйлагтанууд амжалтатайгаар нэбэрүүсгөжэ байла юм. Бүхн колхозууд машинно-тракторна станциинүүдэй талаар ахтар ехэ гэгээнэй туналамжа ажаа байла. 36 машинно-тракторна станциинүүд колхозуудай хүдэ ажалын гол хүдэмэригчннүүд 70 процентнээ дөшөөшн хангажа байла. Энэ бүтээн ашаар манай республикын колхозууд хүдэ ажалын артелини стилинск Угэснэ бөлөг дөрөнб бөөлүүжэ, жэлбээ жэлбээ өлбөгөө өлбөгчтнн баянныг үсхэн үсхэн жүүжэ, колхознигуудайгаа энхэ хайхан байдалые дэбжүүлжэ байла.

Советск Бурят-Монгол оройон автономни 25 жэлэй турша соо тэрэнэй хүдэ ажалын гол хайбарн болбо социалистическ малажа эхтэнээр дүгжэ. Тоотгэй үржэлтын дашарамта энэ хэрэгэй талаар туйлагдан тон ехэ амжалта гэбэл илгээшн Удэрнэ гэгээнэй хайгалга хуушан ажал мүн болоно. Олон тоот колхозууд мангаа өбөөр бодо манай ба

Д. Ц. ЦЫРМПИЛОН,
БМАССР-эй Верховно
Совет-эй Президиум-эй
түрүүүлгис

хонхой талаар дэжэ Угэснэй тухай фермнигүдэй болонхой. Хүдэ ажалын энэ шуудла хайбарин талаар манай колхозууд «Хүдэ ажалын дайны нүүдэй Угэс хүжөөжэ хэмжөөнүүд тухай» ВЦИК(6)-гэй ЦК-гэй Февральск Планууд түүхэтэ тогтооме бөөлүүжэ, 1947 он соо малайгаа тоо тогтоё ехээр өлшөрүгдэн байла.

Газартаргалан дээр абадал, колхозуудай таргалын талмай 1947 оной 1923 нөйхидо ортодоо гурба дахин дэжэжэ болонхой ба оройоо таргалай үйлбэриг 5 дахин дэжэжэ ургалан байла юм. Севөөрөө амжалтатайгаар нэбэрүүсгөжэ байла, энэ хадаа колхозно таргалангай ургасмы бүри ехээр дэжэжүүлжэ юм. Газартаргалангай талаар үргэсгэ 1947 он соо дайны урлах ургалатай хани жалнүүдтэй адли ехэ амжалтанууд туйлагла. Агротехникн дэжэжүүлжэ, тарлгануудайгаа харуулангай хайжаруулаха талаар ашаран хэмжөөнүүдэй ашаар хална-хаанагүд баян ехэ ургас абажа. Колхозууд, тарн туналамжнээ түсэбнээ 1947 оной октябри 11 хүртэр болзоороо нөшэ түрэг дүүрбэн ба 650 мянган нүүд тавна урсгэжэ гадуур гүрэндөө туналган байла.

Хаалта эсэсгай үдэ бурят юм харанх-муухай байдалтай байлана харн советск засагай жэлүүд соо, Бурят-Монгол оройон автономно оройон 25 жэл соо колхозно индустригай ба адалтуудай байдалын тэнгэ-лашагүдгээр хубулаа. Гайхамшата хайхан культура байгануудай колхозно центриүүд хал-хаанагүд болхоодоо. Нмэ колхозно центриүүдэ колхознигуудай го байханууд гэгнүүд, өлбө культура өмхн зурганууд ба ара талаарн малай халхэн байланууд өмшөн. Мүн олон тоот колхозууд өөршнөө электростанциинүүдэй болонхой. Манай ажаүйлбэригнн ба транспортн худамэригчннэй коллективизацин туналамжаар нмэ колхозуудай тоо улам өлшөржэ байла. Мүнөө Угэс 26 МТС 9 аймгай центриүүд, 54 колхозууд болон совхозууд, моторошабарилгын 2 завод электростанциинүүд. Колхозно журам байгуулалта Бурят-Монголой таргаланмэ хүхүүн хайхан, эл жаргалтай культура ажабайдалай замда оруула.

Советск засагай үе соо ленинско-сталинск политикын мандагалай ашаар, түрүү шанартай оройон культурын үлөө дээр формоороо национальн ба удхаараа социалистическ науца, литература ба искусствые байгуулан хүжөөжэ талаар ахтар ехэ амжалтанууд туйлагла.

Революцини урда тээ Бурят-Монгол орой соо үзэг бөшгө махэж хүнүүд 8,4 процентнээ дэжэ бэшэ байла юм. Үзэг бөшгө махэжүгэй өхөөрөгчүүдэй тоо 99,04 процентн хүрэгэ байла. Төдшнэ өрлэм нөм гэгэныг мөшэй ба башуулай хубүүд өлөж, харн үгтэйшүүд ба дунда шалагданай хубүүд ошшоо үзэг бөшгө махэжүгэй үлэгэ байла юм. Бурят-Монгол орой соо 14 мянган лама хубулаанартай 44 дасанууд оржож байла юм.

Хаанта засагай үдэ национальн индустригнн гэжэ байгаагүй. Бурят зөвэй дундаа Октябрьск революци хүртэр гарсал Доржо Балзаров гэжэ эрдэмтэн гаралай болшо, хаанта засагай ноёд ба нотагай ноёд башуулай зорюула мугуудай байла дээрнөө сөгсгэмэ нахан соолоо тэрэ үхэжэ халахан байла. Эвэншнөө тошоо өбтэй ажалла арад зөвэй дундаа олохо хүшэй эрдэмтэй боложо гаралан нөгшөөе ушар байгаагүй юм. Арад зөвэй дундаа хайбаран гаржа байгаа болон худамэригчнн ангийн засагаа баржа байла ушар; бүхн ажалын ба олонингөө ажабайдалай талаар аравуудай бөө бөөжэ харилсан туналамжа абадалые бөдөөр бөөлүүдэн ушар; эсгэ, СССР-эй аравуудай формоороо национальн, удхаараа социалистическ национальн соог культурын сөгсгэй хүжээн ушар өдэ бүхн ба адэ мэтын нүхэсэлүүд болбо СССР-эй аравуудай түлээ шарайн үйлбэрлөө хубулан бөө бөдөө этгэлсэхэгү мэдэрэл тэднээ Угэс боложо, эб өмн харилсаата мэдэрэл хүтэжэн ба нмэ дээрнөө нэгэ союзна гүрэнэй системээ, аравуудай өбтэй ахалтүгэй хани барисанай зохиодон абадалуудта хүрэгэе.

Манай республикын байгуулагдана үдэртэ хургуулин талаар түрүүшн амжалтанууд туйлагдан байна гэбэл: 15.624 хурагдалтай 329 ахин хургуулан нөггөдөн байла. Эрдэм гэгээрэлэй өмхн зурганууд байла өлшөрч байла гэбэл: 15 умшалгын байшанууд, адлэ махэжэ 10 клубууд, 27 библиотекнүүд нөггөдөн байла юм. Манай республикын 25 жэл соо оршонон энэ Угэс гэгээрэлэй талаар гүрэнэй ехэ дундагланууд болонхой. 1947-1948 оной хуралсаай жэлдэ 563 ахин, дүүрэн башуула ба дунда хургуулинүүдэ амжалтай 80 гара мянган хүгүүд хуралсажа байла юм. Транспортна машинно-бүтээлгэн мэрэгжэлтнн, багшларнмэ, зобогчүүдэлгэншнмэ ба ашурнөө хамгаалгын, советск хуула-цаймамай бөлөг искусствын хүдэмэригчннмэ бөдөөжэ

гаржа байла 10 техникумүүд байгуулагданхай. Педагогическ, багшын ба зооветеринарна институудууд олон тоот дэжэ мэрэгжэлтэй кадрнуудыг бэлдхэн гаржа байла юм. Бурят-Монголой олон тоот хубүүд ба басагадууд манай оройон бусад гөрүүлэй адлэ хургуулинүүдта хуралсажа, прогрессивн советск науцын үндэр өрөлгөнүүдэе дабажа байла.

Арадай агууека хамгаалгын талаар ехэн амжалтанууд туйлагла. Октябрьск социалистическ революци хүртэр манай республикын аравууд науца медицинн талаар амарше туналамжа абадалтүгэй байла ба тэгшнээ адлэ үгтнн ламанар ба үзэлшн «гаржа» байла байла. Эвэншн тэрэнээ үндэс хүртэр хубүүдэй 60 процентн үхмэг байла ба мүн нааха хүснэн хүнүүдэй үбдөө абадал тон ехэ байла юм.

Имгагал советск засагай тогтохо амжалтан арав науца медицинн туналамжаа хүртэлгэ болло. Бурят-Монголой АССР-эй тогтоонхой өхидэ 5 больницнүүд ба 36 фельдшерск ба акушерск амбулаторинүүд ба пунктнууд бин байла. Тэрэнээ 25 врачууд ба дунда мэрэгжэлтэй олон тоот медицинск хүдэмэригчнн ажаллажа байла юм. Угэснээ 25 жэл соо медицинск өмхн-зургануудай тоо ба врачууд, акушерниүүд, медсестранүүд болон агууека хамгаалгын бусад хүдэмэригчнн тоо жэлбээ жэлд өлшөржэ байла. Мүнөө манай республика соо 600 гаран эмшннэй өмхн-зургануудта 648 врачууд, 1700 ахин мэрэгжэлтэй медицинск хүдэмэригчнн ажаллажа байла.

Бурят-Монголой үрэн ехэ территорн дээр культуру-гэгээрэлэй өмхн-зурганууд тон ехээр өлшөрч байла гэбэл: 300 клубүүд, 200 умшалгын байшанууд, 100 кино установланууд, 120 радиоэлектрон ажаллажа байла юм. Манай республика соо 4 театр, филармонн, 2 республиканск гагетниүүд ба 28 аймгай, гөрөлжэй ба заводскй газетниүүд байгуулагданхай. Наука, культура ба искусстводо өөршнөө харша мугуудай идеологичн шургуула гэжэ али бөдөөр оролодог байла юм. Большевистск партига хүмүүжүүлгэдэн бурят-монгол арав болбо тэднэй хороот мугуудай наамагалтанууде таан ашарлажа шадсан ба буржуазна националистуудта бутта сохигдөн байла юм. Башталистическ тейрооной байгаа сагта манай дундуур буржуазна идеологи шургажа шалахууд гэжэ хэлэхн аргагүй. Идеологиче хүдэмэригчнн тунгаа ВЦИК(6)-гэй ЦК-гэй тогтоолууде манай областной партига организациондта зүбэн хэлсээн үдэе амшлагдэнхон фахтууд болон өвөншн дүүрэн дотор гэршлээ. ВЦИК(6)-гэй ЦК-гэй тогтоолууд хадаа манай өндэ Шулукин гэгээрэ оройондожо байла буржуазна националистуудай үлгэдэлүүдэй бин байланы амшлага арга манай областной партига организаци ба республикын ажалшата олонон байла юм. Нидарган баян Балдаев, Метелин, Манжигнев, Хабаев, Эвэнсөө, Бальбуров ба бусад гаран нмэ хүнүүд идеологиче хүдэмэригчнн адлэ үчүсгөтүг дээр хороот ажал абуулжа байла ба партиан политикадэ харша өөршнөө Улаанүүдэ шургуулажа байла юм.

Нигэжэ ВЦИК(6)-гэй ЦК-гэй, советск правительствн ба нүхэр Сталинэй өөршн хуушан агууека туналамжа ба ашаралтай ашаар арад зөвэй дундаа шөнө шдэ кадрнууд ургэн гаржа, республикнгаа экономикнэ коммунизмын талаар хүжөөжэ зорилгыг амжалтатайгаар дүүржэ, формоороо национальн ба удхаараа социалистическ культурын үрэгшннэ дэбжэжэ байла.

Бурят-Монгол оройон ажалын ба культура хүтэлбэриг туйлагдан амжалтанууд тошоо тэдн нмэ байла юм. Энэ амжалтанууд хадаа манай республикн соо ажалнууд буртүүд, оролүү, эвэншнүүд ба бусад үндэбэрнэй хамтын ба өбтэй хани ажал худамэригчнн аша үр мүн. Нүхэр Сталин болбо «СССР Союзай Конституцини проект тухай» түүхэтэ амилжа соогоо манай национальн үрэнэй агууека амжалтанууд ба энэ илалтын шалагаланууд тухай нмэ хэлээн байла.

«Национальнистуудай хоорондын хачуу нашладалчн» гол өмхнхөгчн мүн болохо эксплоататорск ангнуудай үгн болон ушар, бөө бөдөө этгэлсэхэгү бэлалые үндэбэрлүүднэ ба националистическ шуналыг гаруулагч эксплоатацин үгн болон ушар али бүхн бөдөөшн гэгнн дайсан ба интернационализмын үлгэ сурталые Угэс ажаа яагшн мүн болохо худамэригчнн ангийн засагаа баржа байла ушар; бүхн ажалын ба олонингөө ажабайдалай талаар аравуудай бөө бөөжэ харилсан туналамжа абадалые бөдөөр бөөлүүдэн ушар; эсгэ, СССР-эй аравуудай формоороо национальн, удхаараа социалистическ национальн соог культурын сөгсгэй хүжээн ушар өдэ бүхн ба адэ мэтын нүхэсэлүүд болбо СССР-эй аравуудай түлээ шарайн үйлбэрлөө хубулан бөө бөдөө этгэлсэхэгү мэдэрэл тэднээ Угэс боложо, эб өмн харилсаата мэдэрэл хүтэжэн ба нмэ дээрнөө нэгэ союзна гүрэнэй системээ, аравуудай өбтэй ахалтүгэй хани барисанай зохиодон абадалуудта хүрэгэе.

Ленинско-сталинск национальн политикые бөөлүүжэ үдэ СССР-эй аравуудай хооронд тогтоон хани холбоон болбо фашизмск Германияд эсэргүүцэр Советск Союзай абуулан эсгэ оройоо хамгаалхын агууека дайны жэлүүд соо өөршнөө абадалтүгэй хүснэ харуулан байла. Энэ ха-

ни холбоон дайны хүдэ хүшэр гүрмэлгэнүүдэе дабажа гарал, бүршнөө үлэмжэ бөхжэжэ. Советск Союзай бүхн аравуудай хамта большевистск парти, советск правительство ба нүхэр Сталинаа тейрон нягта жалсан манай республикын ажалшад болбо өөршнөө илгэ хайхан Эхэ оройнне гитлеровскэ булмтаргалтаа дэмгаалжа, харата мугуудай дайсалые дүүрлээр бутта сохилсон гаралан байла. «Бурят-Монголой АССР-эй 25 жэлэй ойи хайндэрлэгнээ бэлдхэхэ тухай» ВЦИК(6)-гэй Общомой Бюрогэй тогтоол дотор «Бурят-Монгол аравай хубүүд ба басагад тэрэ шрүүн ба хатуу жэлүүдтэ байлалангай галарнууд ба гүрэнгэ тэднэ ажаа бүхн нүхэрэ фронтнн аша тунала, илалтын хэрэгтэ хангуула. Октябрьск агууека ба үнэтэ туйлагтанууде амн шунаараа ба ажал хэрэгээрэ хамгаалан байла» гэжэ тавагалажа.

Сталинскэ үеын гайхамшата дайшалантануудай нөгжэ болбо советск оройон аравуудай, тэрэнэй тооло Бурят-Монголой аравуудай хоорондын хани холбоон халхннэжэ тогтоон байла. Социализмыг байгуулжэ героническ ажал хүдэмэригчнн ахалан хүлээрөө ба өөршнөө агууека социалистическ Эхэ оройнне хамгаалгын хамтын тэмсэдэ ахалан шунаараа бөхжүүдэн энэ нэгэдэме өбдөө амарше үсээн мүнөө байхагүй.

Бурят-Монголой буржуазна националист-буулай үгнөө олонациональн советск гүрэнэй дайшалантанууде өбдөө, манай республикын аравуудай хоорондын, тусхайлан халбэл, оролүүд ба бурядуудай хоорондын хани холбоо талалха, тэгшэй хоорондоо үбөө харуул гаржа гаран оролодогшүүд Бурят-Монголой түүхэдэ али олон гаралан юм. Арада өсөргүү өөршнөө энэ политикын нидарганууд, ламанар ба тэднэй тунамаршад сэхэ хороот хүдэмэригчнн абуулханаа гадуур, хэлбэлэй хуулаануудта, литература ба искусстводо өөршнөө харша мугуудай идеологичн шургуула гэжэ али бөдөөр оролодог байла юм. Большевистск партига хүмүүжүүлгэдэн бурят-монгол арав болбо тэднэй хороот мугуудай наамагалтанууде таан ашарлажа шадсан ба буржуазна националистуудта бутта сохигдөн байла юм. Башталистическ тейрооной байгаа сагта манай дундуур буржуазна идеологи шургажа шалахууд гэжэ хэлэхн аргагүй. Идеологиче хүдэмэригчнн тунгаа ВЦИК(6)-гэй ЦК-гэй тогтоолууде манай областной партига организациондта зүбэн хэлсээн үдэе амшлагдэнхон фахтууд болон өвөншн дүүрэн дотор гэршлээ. ВЦИК(6)-гэй ЦК-гэй тогтоолууд хадаа манай өндэ Шулукин гэгээрэ оройондожо байла буржуазна националистуудай үлгэдэлүүдэй бин байланы амшлага арга манай областной партига организаци ба республикын ажалшата олонон байла юм. Нидарган баян Балдаев, Метелин, Манжигнев, Хабаев, Эвэнсөө, Бальбуров ба бусад гаран нмэ хүнүүд идеологиче хүдэмэригчнн адлэ үчүсгөтүг дээр хороот ажал абуулжа байла ба партиан политикадэ харша өөршнөө Улаанүүдэ шургуулажа байла юм.

Дайхнн реакцини өгтөө манай орой доторхи идеологиче талаараа холборхой этгэлүүдтэ найдажа байла мүнөө Угэс оройон байдала ажалшаме коммунистическ хүмүүжүүлжэ, аравуудай хоорондын хани холбоо улам ехээр бөхжүүлжэ, советск патриотизмын мэдэралые хүмүүжүүлжэ ба идеологиче фронт дээрхи алтүү өндүүдүд ба хууу дунданууде саалшан элшлалхын түлээ өбтэй большевистск шүүмжэлэ ба өөрн шүүмжэлэне үргэнээр дэлгэрүүлжэ, хүнүүдэй ухаан соохи капитализмын үлгэдэлүүдтэй төмсөжэ, буржуазна идеологиче абуулгачныг ашарлажа абадал болбо ахтар ехэ политическ удхашанартай хэрэг мүн болоно.

Бурят-Монголой республикын ажалшад болбо ленинско-сталинск национальн политикые бөдөө байла дээр зүбөөр бөөлүүдэн ашаар туйлагдан, өөршнөө хамтын ажал хүдэмэригчнн алдарт дүнгүүдэе ойлоо хайн Угэснэ бүридхэжэ байла. Манай амжалтанууд агууека, билээр тэрэнээ барлажа ба өмгөрөжө байла юм. Тинмээ ажаүйлбэригнн предпритиинүүдэй, колхозуудай, совхозуудай, культура өмхн-зургануудай худамэригчнн дунда зүйлүүд үшөө олон. Тинмээ адэ амжалтанууд хадаа манай үшөө бүтээжэ шалагчү бүхн төдэ зүйлүүдэе халхалха өбөгчү гэшэ.

Республикнгаа алдарт ойи Удэрнэ нэртэй түрэтгөөр утгалхн түлээ ажалын ба культура байгуулалтын бүхн үчүсгөтүг дээр социалистическ мнршөөе улам үргэнээр дэлгэрүүлжэ. Шнээ стилинск табанжэлэй түсэбнэ бөөлүхын талаар манай аравай үрн табигалан агууека аорилгогууд амжалтатайгаар гүйсэхэдгэгэ гөндөө ажаг нөгжэ байхагүй.

Эвэншнэ даа үнэтэ найдалгын хала манай республикын аравуудай өбтэй шагта худамэригчнн, агууека орой аравай туналамжа, ВЦИК(6)-гэй Центральн Комитетэй Советск Правительствон ба нүхэр Сталинэй өөршн сөсэмэргэн хүтэлбэри мүн болоно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: БМАССР-эй Верховно Совет-эй депутат, Улаан-Уднэ сэмбнэ фабрикын апаратаа цехнн мастер Зоя Петровна Семьянская. И. Красавцевай фото.

Хунгэгшадта тунални
Цырендоржи Лампханов Хэжэнгэй манай Совет-эй депутат юм. Тинн, өөршнөө хунгэгшадтай дунда агитационно-буулуулгачын хүдэмэригчнн үргэнээр абуулханаа гадна, бодото хүтэлбэри асарга тунални.
Жэжэнь, хаяхан үргэнгэдэн хоншугуудай тоосотоо суглаан дээрэ шидүү дундагшнн ануулайхан ба тинн яаха урлахха тухай болоншнөө туналамжа үгэлэн байла. Гадна, хунгэгшадтаа бүхн мугуудлуудта ба өршнүүдтэ саг соошн хармуулахн өлбөн.
Д. Доржнэ.

Төрө габангээ хойшо хэд хэдэв олон Убаа зун Игарба. Нүхэн-Дэвээнхээ Урсаан хуурай байхнаа ба бороо саахан олоон тоото хада уулын тухай шарайн ху билгаа. Туслада ба сөнхир хүдэ нөгөөгдөл галаданын нилээд эхэ хубилалт болоо. Мүнөө төрө Гомбын гэрэй байн газарта колхозтой малай ферме... Тинхэр Жилин гэжэ нутагта сабын фабрика ба хүйтэлмэрилжээдэй поселок урган бо. Тусса дээрүүр нангахан электростанцинууд сагаан шулуун барилгатай гүрээлэвэрстанцинаа фабрика ба малай ферма хүртэр хуурай хамгаалана шөнгөөр жарбылдаа.

Нүхэн-Дэвээн дабажа гарахадангай малай фермын талууд дурь садылал тгтав харгалжа байба.

—Зай, өдөр хүржээ ерөөбди.— гэжэ мншн нүдэр солот Цыренов хэлээ зуураа, тэмэр дээрхи шалээ залад, асуудал явагдтайгаар мншн ноурые хараба.

—Сэжэ хэе тээшэ шөө,— гэжэ би харуусалба. Тинхэр мөрөө шэгэ цэгэ удаа шалал абабайди.

Бидэ уданшөгүй мшаддай гэрүүтээ дүтээжэ ерөөбди. Угтаан чабан түүдэ-шөө табилдай байба. Галай хажуудад Удуншөгөө өдөр бэлдээн хэбэртэй нэгэн хүшөөртэ хамтав дүтээгшэнэ.

—Танар өгчэд хала соонь эрээ бай- шэ,— гэжэ чабан малай мөрдцө хөрөөд уяха зуураа хэлээ,— манайда үгээ эхэ байнжо болмош.

Бидэний мэдэгүй байтар нүнийн бөрө харван түүгээр ойртожо ерөөн байба. Байлагар халгагар бэрээд Ууланууд хадын үндэр оройг тээрээр гаржа, гол тата тээшэ аялхалар тамарна. Зуун жамал хуша ба асара томо нэрвэнүүдэй хуураан шааглан аяган Туссаан элээр соооооооо. Тас-нас гэжэ дүржээгшээсөөсөө байн түүдэшин улаан хэлээ ба малай байрнуудай дээржэ байн электростанцинуудай гэрэ харанхы нүшөө хэдэн хормой хүртэр түрөөн.

Төрө чабан үбэн галайга хажуунаа сонгожэ буугаад, тэмжэ татаха зуураа айлалд буугаг гэжэ бидниие уриба Төрөөнтэй бидэ өргөлдөжэ нүүбди. Түүдэшин гэрээд тэрэ чабанай галайнаа юр-бусын гөе хайлан узаа агтан хүрлэ гэрээдэй угалзтан туяаража байншын харгалжаа тэн хээр гайхалбайди.

—Энэ тавай гайхалтай гөе гааан амар муушнээ хэсгэнхэй?— гэжэ бидэ томоулан нэгэ дөрө шахуу үгшнөө асуу- байди.

Төрө үбэнхэй яаралгүйгөөр шүүвгээ амалнаа абажа, нүхшөө шэгшээхэ зуураа нилжэ харуусала:

—Шуудуушэ...

Ойр зуура абаггүй байд гээд хүдэр болононд нидхээ бага дээшнэ Ургэжэ бидэний нвурые нэгэ удаа хараад, газар- баала гал тээшэ дүтээгүүбэ.

—Энэ газарн нөхт гээсэ шуудуунаа хэдэнтэй. Нөхт гээсэ өгчэд Удуншөгө шулуун юм. Урдандаа хитхүүд энэ шулуудад айтхатар эхэ алта мүнээ Угдэгдэв.

Үбгэжөөд ойр зуура абаггүй болтод нүүтараа дахин дуугаража ахилба. Тинш үшөө наранай шулуун гэжэ бин юм...

—Тэд, наранай шулуун энэ бин. аа?— гэжэ Цыренов, үбгэжөөдэй Угэ та- ха дүүрэн асууна

—Бин юм.

Хэжэ аяанда, үнэ сагта, хаалгана өөрөөнөө томилгодожо ерөөн зонгууд төрө шалан шулууд бэлжээ олоо нэн. Тэд, талан болодоо бурхан булажа абаад, мүнхэ Сарылаг шанга оройго нөвжэ, ерөөлгөшөө Нүхэн-Дэвээн намла. Тингээ хуушанай үлгэр туужа соо халгал- дэжэ байба. Манай ард эон энэ үлгэр- тэ эгиргээд байгаа. Тэдэр энэ наранай шулууд бэлжээ олохо хүсэлтэй Мүнхэ- Сарылаг оройдо гэрээлээр зармод бай- гаа. Тэд харгалда үхэдэг гү, ам орой- дошнө гараад, наранай хурса гэрээлээ ноход болодо байгаа нэн ха.

—Халин мүнөө төрүү-төрүү...

Үбгэжэ нүүришаа болтод, түгэлгэр харалхы хэдэнүүдэй сайбар хормой тээ- шэ заана...

—Манай арад — Советскэ хүнүүд шэнэ түсөөлэй өнөөр фабрика байгуулжа байла. Мншнхилээ үшөө хайлал газар ба бэлшөө ондоо олон тоото муушнүү- дын энэ шуудуунаа бүтээжэ гаргалда,— гэжэ хэлэбэ.

Бидэр аяа Удуншөгө хөөрөөд шүдч- лан хөөрөөд түүдэшин хажууда ерөөн хүшөөннөө өнөөржө харасгүй нүүбди Малх, энэ хүшнэ чабанай хөөрөөн мүнөө дуулахан байжа болоо ха. Сөг- шөг ута шал хэдэрхэдэй өшө хүшнэ шавгаар асууна:

—Наранай шулуун гү?..

Тингээ хэлээтээ хамта төрө хүшнө- шөг уршаалганаа нүүришаа хубилжа, буугагтай хара эндэ дөрөөнөө нүүд- лээ бүлхээр ялажаба. Нүүдэринь гүн- зэлтгөөр амалда, талэй хажууда нүүр- дэ. Бн, таанарта наранай шулуун ту- шаа олоо юмэ хөөржэ байда. Шалгал- талы э — гэнэ.

Бидэ хүшнээ дүтээн нүүбди. Энэ хүшнэнай хөөрөөгөө халаанаашы за- халхы ойлгожо ядананга улаан абаг- гүй нүүтараа гэгтэ аргааланаар хөөржэ өхилбэ:

—Ургэ хэлээ Эхидинь Б.М. Унзэр 34-дэхэ өмгөр.

(РАССКАЗ)

—Халин олон жэлэй саала тээ, өнзэ үшөө Гомбын гэрэй байха үедэ нэн ха Жосынгээ үхөөн Удэрэй урда үхэр түр- хөн Гомбын басаган, Соном гэдэг эхэ бо- лонон хойноо Мүнхэ Сарылаг оройдо бай- нан наранай шулууд бэлжээ олохо хүсэл- тэй аянда зоривон байта. Тэд, төрө ба- саган оройдош гаран аад, ямаршэ шу- луу олоогүй, харин лэ ноход (болож төм- тэр)—тэмгэрээр бөөрөө буугаа. Замын айхалтар хүндэ... Тойроо хүмэт шулуун, оооргүй нүхэн... Замань халин шуулган ушараа... Сономой үхээ байншэ полтиг- чэскэ хэрэгэй түлөө сулдгажэ өрөөн Волгин ба тайшагай хоншпон Эрэнн хөөр ээржа абаа нэн. Волгин халаа Ленинтэй золгохы зоржо ябахан байгаа.

Тинхэрүү шулуун байха гэжэ Волгин карманшаа нэгэ монголорон юмэ гаргажа үгөөд нилжэ хэлэ нэн:

—Наранай шулуун Тиссын өхидэ олон байха. Тэд, энэ шулуун хүн өнөө ямар- шэ сол жаргалтай болгодо болно, энэ гайхалтай шулуун дээр ааб гөе хайлалт юмэ нилжээтэгэ дэрнээ сол жаргалтай болонон хүн зондо эхэ фаяр асардаг юм.

Тингээ Волгин Сономы хараха бэл- хөш, бүү уйдарай гэжэ найдуулан бай- гаа. Тэд, Соном уданшөгүй тойроод бай- нан юумые бүүр үгүр ялгаруудад боло- нон. Тингээшөө, Соном агтуриулаа гар- жалжа болоно мал адуудад болоно юм. Тэрэньшэ хойшо тэрээндэ гайхалтай хүн- гэ, үдхалтай ажабайдал өхиднөн байна. Хүн зонни мууса хараат ба тэрэньшэ хүн зонни хэрэгсэдэггүй байгаа бэйгэ Гансал залуухан зүрхшөөн үдхдэрэе пөлөөлэй нэрлөхөн ба дуун хоорын, мн Эрэннин халуун дуран угаагад байгаа. Тэд, Соном хата уулануудай хуна юун тухай дуулалтай гэрээб да? Өөрнөгөө гаптуула ба төрө бэлүүдлээжэ шалагуй хангал хүсэл тухайга халин түргэн гэр- хөөнтэй хүү андаахандаа дууладаг байгаа нэн.

Саг үндэжал байб... Ардай ажабай- далаа тон эхэ хубилтанууд болоо.

Нэгтэ Унөхи Волгин партизанска от- рядтай хамта дахин халаа бин болобо. Тэднээ мн Эрэнн ба бусад зонгууд ол- жо хамтарба. Эрэнн бэлд нөснө үгшэ хэбэ. Шэнэ засаг—хүдэмэринөөн таря- манай эсэл торгобо. Тэрэ гөрөөншэ хой- то байн байдал эрэ. Колхоз торгоо. Тис- сын ара талаа шэнэ шэнэ гөрүүдэ бар- иглаа. Сономышэ гэр байлтай. Унөхэ болоо. Тэд, энэньшэ тон хайн шонги бай- бшлэ, тээсэ хамгаай зүрхэн соонь бу- салжа байн гаптуулашөө хөсөд утга- жа шалагуй нэн. Сономой халин нүхэр болохо Эрэнн гэрээдэ бусажэ өрөөгүй, тэр- өншөй биншнхал хүмүүн Баатар эсэгтгүй- гөөр эхэ боложо байгаа.

Нэгтэ хабар Волгин сэмын фабрикт байгуулаха гэжэ өрөхөдэ Сономдо айхал- тар эхэ баяр асараа нэн: Эрэнн амилд, олын саг соо өрөхэ гэжэ дүлдгэб. Нүүдэлэй Волгин тэрэниие Баатартайн хамта Москва аргалгала абашаба. Баа- тарыне хургуудад оруулаад, төрө Сономые улаан сэг соо аргалуудаа нилдэтай бол- гоно. Мүнөө би таанарые хайшан гэжэ харанбин, тон лэ тинхэ нөгөөтэй болтоо. Энэнь төрө хамгаай ажабайдал айхал- тар эхэ сол жаргал болонон байна. Хүн зондо хэн хилээтэйг эхэ сол жаргал эс- лөөб, тэрэ хүнай аурхалгаар котромууд аргалжа нилдэтай болгонынь хозомын Соном мэдэгэн байна.

Соном халаа газар дэлхэй дээрэ төрө хүнэй хата мүнхөө ажа амиларан нүү- лын түлөө наранай шулууд Саяншаа оло- жо гэрээлжэ гэжэ тагарга үгшнөн байха юм. Тэд, Соном энэ шулууд олоо. Энэ на- ранай шулуун гээшэ ямаршэ сол жар- галы арал зондо асархагүй, харин сол жаргалтай болонон хүндэ баяр асарха гэ- жэ Волгинэй хэлээн Угэ навадангай ор- но. Өөрнөгөө эл жаргалта ажабайдалаар хэндэ уялгатай байгаа нэн, тэрэ хүнай чинүү салмаг дүр шарай энэ шулуун дээрэ урлан ниллээн домбо бүтээжэ гэрэ үндэс бэлжээжэ гэжэ шиндэбэ. Энэ хүн- бөө хорин жал тухай хэжэ дүүржэ. Тэ- нэндэнь армилна өрөөн Эрэнн ба бүхэ нутагтайнхын тухалаа. Энэ үедэ манай нутагтай малхад хани түрэл орох артай тухаламээр сэмын фабрика байгуулаа Соном дам'сөө дүүрээд байхалаа тон хөөр баярлаланаа боложо наба дүүр- хөн байгаа.

Тингээ хэлээнэйшээ нүүдэ ойр зуу- ра абаггүй нүүтараа түргэн нүүришаа боложо гэр тээшэ өшөөн. Нэгэ хэдн саг болонон нүүдэ Унөхи Эрэннэй гар- тала хуур барилхэй гэрнээ гаража, түүдэ- шин хажууда нүүгад, дугулжэ өхилбэ. Бидэ тэрэ хүшнэ хөөрөөн мүнөө улаан соомо мухаруулан улаан сэг соо абагуй, болодого болон нүүбди. Төрө үшнэний хөдөл түрүүшөөр тон бүдэхэ байжа, дуулахан дуунынь, сээжнөө гэр- ронгай гэжэ нахаар нүүла ба арга- талаар адуулаа. Хурганууд дөрөө хуурай утанай бүри шангаар шэлхнээтэй

алл хоолойн бүдүүн боложо, үрданай үйлхартэй аяга алхана. Тойроод байн хада ууланууд дууен дабжа байнхал сууригана. Түүдэшин хажууда нүүнэн бидниие маргажарихан юмэндэ улаан сэг соо нэгэ тээшэ. Мүнхэ Сарылаг тээшэ хараад дуулаа. Нүүдэнь гэнтэ дуулаха болоо, эрөөлжэ бидэн тээшэ хараад аянабхилбэ.

—Соном! Шоглохоншн хүрөө болло, хү- нүүдтэ үшөө ушарынь хөөржэ үгыш,— гэжэ Эрэнн үбгэн дуугааад, гал дээрэ сүхэдэн шингажа байн гүсөө аба- на.

Хүшнэ дахин өнөөбхилбэ

Бн таанарта өөрнөгөө хөөрөөншэ нүүдэ Соном үхөө гэжэ үшөө бээр тээшэ хэлэб. Соном үхөөгүй! Амил! Сэмбын фабрикада бүү нэхэлгээр хүдэмэригнэ. Энэ бн—Соном өөрөө байна! Энэ мншн үбгэн—Эрэнн гээшэ. Артегинин сууга хоншпон гэнэ.

Тинхэ арбан үхэрэй үлхалана төрө дом- боо Соном дүүржэ. тинхээ артегинин хон- ши найлар тараанайгаа түүдэ Эрэнн Хушын гэрээтэар шалгаала.

Тингээ тана хөөр хүшнэд хөөрдох залуу наһаа эхилээ.

Эрэнн үбгэн өмгөөр өнөөбхиллэн:

—Хана соо өрөөт.— гэжэ би хэлээ нэмби. Наранай шулуунгар хэчнэр төрө домбоо Соном Москва абаашахан. Энэ тон эхэ баярай байнхэр. Мн манайда Волгиншэ өрөнхэй. Төрө халаа мүнөө республикнэй партийна хүтэлбэнигээшээтэй нэгэн. Эхэ хүндэтэй хүнай болонон юм. Манай хү- бүүн Баатарыне композитор болонон.

—Тэд, домбоной хаана гөөшб?— гэжэ би асууба.

—Артегинин центрэ,— гэжэ Соном өмг- өөр харуусала.

Эрэнн үбгэн нэгэ удаа хараах:

—Соном түхээрхөөр болоо, үүр сайжа байн. Пентр отомохон гү?— гэжэ Эрэнн үбгэн бидэнд хандан хэлээ.

—Ошохо, ошохо,— гэжэ бидэ хэлээ, нүү- рилха түрэн боложо өөдөшнөгөө мөридо өлөөбди. Час тухай үгшөөрөд байхадэ ар- тегелин центр гэрээбди. Сономой гэрэй хажууда зонгууд олоороо сугларалхы байба.

Таланр мншн хүбүүн Баатартай, манай хүндэтэ айлшан Волгинтай тапсагалгы,— гэжэ Эрэнн уриг налагийгаар манарта хандан хэлжэ тапсагалгы. Тэрэ үбгөн хадаа нүүраараа ба уга богон-өрөөшөө Со- номдот тон али. Волгин гэгээшэ санхир хүсэ нилдэтай, зотинчөөн сайбар үнэтэй хүхюу зантай хүн байба.

Мншн нүхэр Цыренов улаан сэг соо абагуй байтараа нилжэ хэлэб:

—Сономай Москва өрөөт, ардай баг- ша Сталинтай золгохон. Энэ хада малай бултанайнай баяр болохон... Мүнөө бидэ бөксит бөөрхээс өшөөхонд.

Соном тингээ хэлэхын дуулахада бидэн тээшэ түргэн хараах:

—Бн агуухэ багша Сталинга домбоо абаашан хойно таанарые Саянгай бөксит хүртэр газарлалха. Тэндэ мнш ганса бөксит бншэ, олон ондоо үзэтэ малтамалай ауйлануудэ олохонд.

—Зүб зүб, таатай!— гэлээн абаанууд сугларалгатай талаһаа дуулаа.

—Арадай үгэ үнэтэй,— гэжэ Волгин дуу- гарна.— бөксит халаа манай Эхэ өрөөд тон хэрэгтэй. Тинхээ Сономой шин- дэбэри эхэ зүб. Зай нүхэд домбоо газар- шань гаргагты.

Соном, Эрэнн, Баатар гурбан гэр тээшэ өшөөн. Нэгэ хэдн мншнүта Унгөрөөд байхадэ, агуухэ зохиолоо үхнүүбүү тээр- бөн шөнгөөр гаргала барилхэй гэрнээсэ гаража стол дээрэ табиша.

Манай нөлөөн урда ямараб даа, тинхэ юр-өбүсн хурса гэрээтэй юмэн ялагэс гэнэ. Амид юмэн шонги өлдэ ялыг болонгөр: заримдаа сөнхир хүхэ, заримдаа ягнал, заримдаа хурса улаан, заримдаа даглонтон хүхэ хулаатай нүүр сагаан гэрээлээр өшөөн туяарна.

Энэ хада өлдэ ялын шөрөөт ба олон тоото гөе хайхан олоор алазан мҮ- штэшин метр тухай үндэртэй, гайхамша- га хайхан домбо байгаа нэн. Хайшаншэ энэ комбэ өрөөлжэ хараа хада ардай агуухэ багша Сталинтай уриг шарай бид- эн тээшэ хараа.

Нэгэ хүшнэ түрэг түрэн нэгэ домбоо, нэгэ сугларан зонгууды хараа.

—Энэ домбоо бэлжээжэ байнх хүн, Сталин багша тухайгаа дуу дуулажа үгш- нүү,— гэжэ Соном сугларалгата хэдэн хэлэб.

Сугларалгатай зүбөөшөөн аяан дахин долгилболдо дахин дахин эбхэрэн дуула- на.

Тингээл намтарна.

Сономой дуулахан гүн зүрхнэй өөрөөн түрэнгэ барай дуун олон тоото ажалла- хан лалгатад, гол талаар халхнэн суу- раатана.

А. НЕРДОА.

Золотой Берег гэжэ английска колонидо демонстрацие бууданан тушаа

Общиннын палатада табигдаһан асуулаа

ЛОНДОН, мартын 2. (ТАСС) Общиннын палатын мартын 1-нэй заседани дээрэ коммунист Галлахер болбо Африкадахи Золотой Берег гэжэ английска колонини гол гөрөд Аккрада уршш сэрэгэй алба хэ- жэ байшадай демонстрацие полициин талаһаа бууданан ябалды ашагүүрнтэй баримт гэжэ нэрлэбэ.

Колонийуудай министртын парла- ментска секретарь Рис-Уильямс гэгшэ өөрнөгөө үгэ соо демонстрацие бууд- ланан полициин аяг аашы зүбтүүбэ.

Галлахер: «Энэ эшэгүүрнтэй хэрэг ту- ша мурдалга хэчн тулаа профессорууд- дай харуусалгата түдөөлгөшлэй делега- ции Англияһа алыгээхэ халалтай гү? Урда Уэльсэд бүү эбсэг хэрэгсэдгө- ниншэ танда аитэ байн бэшэ аал? Тин- хээ лейбористскэ партиин бүхэ гөшүүд өвөөниие буруушалаа нэн, тэд тинхэд гөрнөгүүд эвнэйгэй түлөө харуусалгатай гэрэн харюу байлал үгшнөн байгаа. Эг- халаа лейбористска министрые гутааһан хэрэг гөшөл!»

Рис-Уильямс делегати алыгээхэ гэгшэ Галлахертай дурадхалые арасба.

Италие „Бруннай союзд“ татжа асуулла гэнн түсэб тухай „Дэйли Уорнер“ гэгтэ бэшнэ

ЛОНДОН, мартын 3. (ТАСС) «Баруу- най Союз» байгуулаха ябалдаа зоруу- ладан хэмжээ-абууланууд тухай «Дэйли Уорнер» гэгтэн дипломатическа шинжээшнэ нилжэ бэшнэ: «Италияска гададын хэрэгүүдэй министр Граф Форца гэгшэ Италияе баруунай союзда татажа оруулаха гэжэ түсөөлгөн зөбшөн хэсхэн тулаа мартын 15-да Бенид ба Бидо гэгшэдтэй Парижда уулзаха юм. Мартын хахад болтор Англи, Франци, Бельги, Голланди ба Люксембург сэрэгэй соон байгуулаха тухайда бүрүдүнэн алыс- хэ бээ гэжэ Бенин байда. Энэ сэрэгэй шэнэ пакта олонинтын фидал болодо уришалан бэлжээхын тулаа английска ба францууска хэлбэлэ нхлагын удха- рай статуйнууд гаргала. Нүүдүнэн айла- га гэгшэ кампани, демократическа ба хү дэмжмэшинэй хүсэлүүдэ харша эбүүр хэл татаха пропаганда Европодо бүри хү- сэтэй болгодожо байхэ. Энэ мэтээр ула- с-хорондэй сэрэгэй пакты баталха гэжэ 00Н-эй уставта зүрхлэхэ байланины талдаха «шалтагачини» олохын тулаа «политик хэлээ». Мартын 15-да «Мар- шаллай 16 орууудай» конференци нэгэ хэлээ, таланины Бенин болбо шэнэ советтай нүүдүүлаха бээ гэжэ американ- ска ба английска правительствонууд най- дана. Энэшэй нүүдээр уладалаа нэрлэе болгодогдон нугалгалтуудай болонон урда тэ Италияе баруун европелскэ союзда татажа оруулаха тулаа дадалт хэлжэха байна.

Испаният хүн шээээ эзэллэ ханаат хушэ Тримнаг уулзаһарай тухай аянагууд

ПАРИЖ, мартын 15. (ТАСС) Париж- тай испанска монархическа кругуудай үдхөнхон зарим мэдэгүүдэй өнөөр Ан- глияска олтирогуудта ошохо зуураа прези- дент Тримнэ испанска хан шэрээ эзэллэ ханааттай Дон Хуан гэгшөтэй уулзаа юм ха гэжэ Франс Пресс агентствө дамжуу- лаа. Тэрэ Дон Хуан мүнөө үедэ Куба дээрэ ажлуугаад байна.

Макартурай кандидатуре США-гэй президентын тушаала дэбжүүлхын түлөө кампани

НЬЮ-ЙОРК, мартын 5. (ТАСС) Хер- цовскэ хэлбэл болбо генерал Макартурай кандидатуре Колбоото Штхуудай прези- дентин тушаала дэбжүүлэ кампание дүхы орон соо абуулжа ахилбэ.

Де Гаспери нугалтануудта бэлэдэнэ

РИМ, мартын 5. (ТАСС) Италияда боло- хо нугалтануудай урда таа гараха малаг гуримгүй байдалые нэрээмжлээн болуу- лын тулаа 30.000 палемер ба 200.000 явнгодо эрлээ түрэнэй департаментдэ итальянска правительство нота абуулаа гэгшэ американска радионэй мэдээлэсэ түрэнэй департаментын түлөөлгөшэ хадаа үнэньшө юм гэгшэ, тэд, буруушаагашы- сгүй гэжэ Франс-Пресс агентствө мэдээс- энэ. Энэон тушаа мүнөө дээрэ юушэ хэ- лэхэгүй гэжэ гүрэнэй департаментые түлөөлгөшэ хэлэб гэжэ агентствө мэдээ- сэнэ.

Агентствө Апоа итальянска националь- на обороны министртын мэдүүлгээ тү- шэлжэжэ, американска радионэй мэдээс- лэе буруушаана.

1948 оной Лейпцигскэ хабарай ярма

Германиие эзэмдэлгын советскэ зонодо амгаан байдалаи экономикны хүгжөөлтэдэ туйлагдана хэ амжалтанууд

БЕРЛИН, мартын 3. (ТАСС). 1948 оной хабарай ярмарка Усагалдэ Лейпциг- тэ нэгэдэбэ. Энэ ярмарка мартын 7 бол- тор үргэлжэлхэ байна. Энэ хаха дайнал нүүдээр үнэгэрэгдхөн ярмаркарундаа дүрбэлэхинь болно.

Советскэ азамталгын зонодо дайнал нүүдэй гурбан жэлэй турша соо немцкэ амталан байдалаи экономикны хүгжөөхэ талаар гөрөтхон амжалта туйлагдана. Энэшэй бодото баримта гэгшэ — Лейп- циг гөрөөн ба тэрэнэй суугай ярмаркы нэрлээн ябалды болоо. Хэрээ 1946 оной хабар ярмарка дээрхи стейдүүдэй талмай 27 мянга квадратна метр байн юм гта, харин мүнөө төрө талмай 86 мянган квадратна метр болоо. Лейпцигтэ центри 10 хэлэг олон дахар ярмарочна гөрнүүд харгон бодохоодо, гөрөдэй урда талаа машинанууд болон техничэскэ хэрэгсэлүүнэе хуудыдаха 8 павильонууд нэрлээн бодохоодо.

1946 оной талмай немцкэ 2700 фирм- түд өөдөшнөгөө эд бараануные Лейп- цигтэй ярмаркад асарга нэн. Тэд, дайнал нүүдэй дүрбэлхн ярмаркада аяар 6500 фирмүүдэ, тэднээдэ 2000-ныншэ баруун зононуудна ба 100 шахуун харин фирмүүдэ хабалалсана. Дайнал урда тэрэн жалнуудтэ лейпцигскэ ярмаркад хабалалсана фирмүүдэй гэрэ 9000-на- үдэлгүүдэй байгаа гэжэ жэшээжэ харуу- лын тулаа хэлэхэдэ болоо. Лейпцигтэ мүнөө боложо байгаа ярмаркын өөрнөгөө хэмжээгээр дайнал урда тэрэхэдэ дүтээжэ ябаһанай 6 тухай дээрэ дурсалдан тоо- нуух хэлэнэ. Ярмаркын павильонуные мншэ абууд күдлэмшэ хараад байлаа, советскэ азамталгын зононоо табигдаһан ажаүйлгэрини эд бараануудтай стейд- үүдэй диллэхэ олоо байланинь элээр харгалдаа. Ярмаркада хабалалсала баг- таа 6500 фирмүүдээ 4400-ншэ советскэ зононоо хабалалсала байн фирмүүдэ байха юм. Немцкэ ажаһын ба хуучлаа наймаанай мэрээлэгчтэй нэгэн халсаар болоодо советскэ зонин ажаүйлгэрин болбо түлшээр, түүхэй эд ба подуфари- клтануудар хүүсэ хангаарад баблал репарационно уламгуудтаа хүрүүлжэ байлтай, түс зонин ачаа зоний хэрэгсэ- лэе хангаһаа байтагай, харин эд бүтэ саарна, фармацевтичэскэ продуктууд, оптикн ба тоно механисмын бараанууд, гөрөй хэрэгсэлүүд, хүншнэй машинбууга- лын продукци, инструмэнтууд, уршагтай хавай эд бараанууд, шал, фарфор ба ажаүйлгэринин бусад эд бараануудые олонтой хэмжээгээр мүнөө энэ гэгээршэ экспорте гаргаха шадалтай байха юм.

Уришалан мэдэгүүдэй өнөөр советскэ азамталгын зонодо ажаүйлгэрини бүтээ- сэ 1936 онойхин 56,2 процентнь мүнөө үлөөд байха юм. Харин тинхэдэ Герма- нийн баруун зононуудта төрө хэмжээгэр 35—38 процентнээ дээшэ гаргалгүй.

Советскэ азамталгын зононо амгалан тавагтай аэкономикны нэрлээн бодохоодо туйлгдалан нилээд эхэ амжалтанууд хада ажаллан олонинтын ба демократи- ческа организацинуудай эхлэхитэй хэблэ- лалгатайгаар энэ үгшгөрлалан мэдээжэ демократическа реформонуудай аша Урөн мүн гээшэ.

Сөгөөт гэгшэтэ ба эрлэхитэй гитлери- веүүдтэ хабаатай байн предпритянууд чөмшэ ардай зөөри хоглогын болоо. Монополлин башшуудай ба банкнуудай ороход, харин ардай түлөөлгөшд оройтой ажилы хүтэлбэридаг болло. Ард зоний зөөри мүн болохо предпритянууд дээрэ харлаа харал ажалай мораль дээшлэнэ, ажалай бүтээсэ урлана, продукциян ша- рхэ хайжарна. Советскэ зонин ажаүйлгэ- лари 1940 оной түсбөкө валова продук- циин хэмжээнэй талаар 109 процент дүүржэ.

Советскэ зонин амгалан шаартай эко- номикын хүгжэлтц темп Саксони гэжэ газарай жэлээн дээрэ харуулагдажа бо- лохо байна. Лейпциг гөрөд мүн лэ төрө газарай состав соо оролсодог. Саксонидо

Республиканска радиодамжуулгын программа Мартын 9.

7.00 — Радиогимнастика. 7.20 — Рес- публика доторхи нүүдэй мэдээлэлүүд. 7.45 — Советскэ композиторуудай романсенүүд. 8.00 — Республиканска гезе- танүүдэй материалууд. 8.35—8.58 — Калининский 1-дхи симфон. 19.00 — Ухиүүдтэ зөрөөлгөн дамжуулаа. 19.15 — Ухиүүдтэ зөрөөлгөн антаратууд дамжуулаа (бурят-монгол хэлэн дээрэ). Гуревонай «Муму» гэжэ расказнаа от- пельк. 19.30 — Концерт. 20.00—Науч- на темэтэй дамжуулаа (бурят-монгол хэл- лэн дээрэ). 20.15 — Добровольский «Боро шинельтэй гурбан» гэжэ повесты- но утшалга. 20.30 — «Угдээр ярмар- ка» гэшн нүхэр Болдвингитэй высту- пени. 20.45 — Орд композиторуудай романсенүүд. 21.00 — Полконтинуудта зо- ноулан дамжуулаа (бурят-монгол хэлэн дээрэ). 21.15—Хүгжэмтэ антракт. 21.20 — Республик доторхи нүүдэй мэдээлэл- чүүд. 21.35 — Хүгжэмтэ антракт. 21.40 —21.55 — ТАСС-ай материалууд.

Мүнөөдэр КИНОТЕАТРУУДА «Прогресс»—«Жизнь в Цитадели» «Эрэм»—«Залуушуудай улаасхөөр- дын фестиваль».

гаргаданан продукцие ярмарка 1947 оной нэгэдэй квартай миллион мэрк болонон байла гэрэ оной дүрбэлхн квартал миллион мэркнаа дээшэ гарн Саксонийн машин-буугагын бодохоосуратгын ажаүйлгэрини 278 миллион мэркын. 1947 оной миллион мэркын продукци үшөө чискээ ажаүйлгэринин про- дукциһаа үгшүүгээр эхэ болоо.